



SPODBUJANJE DEMOKRACIJE IN OPAZOVANJE VOLITEV

Podpora demokraciji po vsem svetu je prednostna naloga Evropske unije. Demokracija je še vedno edini sistem upravljanja, v katerem lahko ljudje v celoti uveljavljajo človekove pravice, je pa tudi ključni dejavnik za razvoj in dolgoročno stabilnost. Spodbujanju demokracije je še posebej zavezan Evropski parlament kot edina neposredno izvoljena institucija EU.

PRAVNA PODLAGA

- Člena 2 in 21 Pogodbe o Evropski uniji (PEU);
- člen 205 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU).

POLITIČNI OKVIR IN ORODJA

EU k demokraciji pristopa na način, ki dopolnjuje njeno prizadevanje na področju človekovih pravic (glej kratki vodnik [5.4.1.](#)). Njen pristop temelji na splošni deklaraciji človekovih pravic ter drugih mednarodnih in regionalnih standardih za človekove pravice, demokratične institucije in volitve. Od leta 2015 njena podpora demokraciji temelji tudi na agendi za trajnostni razvoj do leta 2030, zlasti na cilju 16 o odgovornih institucijah ter vključujočem in participativnem odločanju ter cilju 10 o zmanjšanju neenakosti.

Svet je 17. novembra 2009 sprejel sklepe o podpori demokraciji v zunanjih odnosih EU, v katerih je predstavil novo strategijo za podporo demokraciji: ta se prilagaja potrebam posameznih držav, je bolj usklajena in vključuje vse deležnike. Da je v okviru razvojne politike EU pomembno podpirati človekove pravice, demokracijo in dobro upravljanje, je leta 2011 opozorila tudi Komisija v agendi za spremembe. Po arabski vstaji leta 2011 je Evropska unija svojo sosedsko politiko prilagodila tako, da je vanjo vnesla pristop po načelu „več za več“, kar pomeni, da je njena podpora odvisna od demokratične tranzicije in trdne demokracije. Državam, ki so pripravljene izvajati politične reforme, so bile ponujene spodbude, kot so tesnejše gospodarsko povezovanje, večja finančna pomoč, večja mobilnost ljudi in dostop do notranjega trga EU.

Zavezanost EU temu, da še okrepi svoja prizadevanja za spodbujanje demokracije, je bila ponovno izražena v strateškem okviru in akcijskem načrtu za človekove pravice in demokracijo, ki ga je leta 2012 sprejel Svet za zunanje zadeve. V akcijski načrt je bil vključen načrt za bolj sistematično spremljanje dogajanja po poročilih [misij EU za opazovanje volitev](#), da bi se zagotovila podpora v vsem volilnem ciklu. Z novim akcijskim načrtom za obdobje 2015–2019, sprejetim julija 2015, naj bi se podpora



demokraciji kazala v številnih zastavljenih ciljih. Trenutno je v pripravi akcijski načrt za obdobje 2020–2024.

Svet je leta 2012 v sklepih z naslovom „Korenine demokracije in trajnostnega razvoja: sodelovanje Evrope s civilno družbo na področju zunanjih odnosov“ poudaril vlogo civilne družbe. V sklepih z dne 19. junija 2017 o sodelovanju EU s civilno družbo na področju zunanjih odnosov je ponovno potrdil, da je EU zavezana močni in odporni civilni družbi, ki je v vsaki demokraciji nujna pri podpiranju dobrega upravljanja in pravne države.

Sčasoma se je izoblikovalo več elementov politike EU, ki obravnavajo človekove pravice in demokratična načela. Mednje sodijo strategije na področju človekovih pravic in demokracije za posamezne države, ki opredeljujejo prednostna področja ukrepanja in cilje EU v partnerskih državah; klavzule o človekovih pravicah in demokraciji v mednarodnih sporazumih, na podlagi katerih lahko EU prekine trgovanje ali sodelovanje z državo, če ta grobo krši človekove pravice in demokratična načela; in evropski instrument za demokracijo in človekove pravice, tj. strateški instrument financiranja (glej spodaj).

Opazovanje volitev je osrednje orodje za podporo demokratičnim spremembam v tretjih državah, spodbujanju človekovih pravic in pravne države ter prispeva h vzpostavitvi miru in preprečevanju konfliktov. EU v okviru misij za opazovanje volitev za daljši čas ocenjuje dogajanje skozi celotni volilni postopek. Opazovalci na teh misijah navadno začnejo delo dva meseca pred volitvami in spremljajo ves volilni postopek do razglasitve uradnih izidov in postopka pritožbe. Opazovalci na misijah za krajši čas pa spremljajo dogajanje na sam volilni dan in štetje glasov. Glavni opazovalec je praviloma poslanec Evropskega parlamenta. Glavni opazovalec je praviloma poslanec Evropskega parlamenta. Po koncu misije se objavi končno poročilo s sklepi in priporočili, ki so smernice za volilno reformo in morebitno prihodnjo pomoč EU. Evropska unija lahko poleg opazovanja volitev partnerskim državam zagotovi tehnično in materialno pomoč pri volitvah in tako poveča zmogljivost državnih in nedržavnih akterjev ter podpre potrebne reforme za celotni volilni cikel.

Svet je oktobra 2019 sprejel sklepe o demokraciji, v katerih je potrdil načela iz sklepov iz leta 2009 ter opredelil nove izzive, s katerimi se mora EU v okviru zunanjega delovanja nujno celovito spopasti. Mednje sodi spodkopavanje demokratičnih procesov in institucij; veliko nezaupanje v institucije in politike; krčenje demokratične prostora za delovanje civilne družbe; vedno več kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin; in manipulacije z uporabo spletne tehnologije.

FINANČNI INSTRUMENTI

Podpiranje človekovih pravic, demokratičnih reform, politične udeležbe in zastopanja je glavna naloga Evropskega instrumenta za demokracijo in človekove pravice, ki je bil vzpostavljen prav v ta namen. Iz njega se financirajo projekti, programi in misije EU za opazovanje volitev ter se dodeljujejo nepovratna sredstva organizacijam civilne družbe, nevladnim organizacijam in zagovornikom človekovih pravic.

Evropski sosedski instrument zagotavlja finančno podporo za spodbujanje pravne države, političnega dialoga in reform ter za demokratizacijo, pluralnost medijev in



opazovanje volitev. Akterji civilne družbe v državah južnega in vzhodnega sosedstva EU so za izvedbo projektov, vzpostavljanje omrežij, usposabljanje in izmenjavo primerov dobre prakse upravičeni tudi do sredstev iz sklada za civilno družbo v sosedstvu.

Finančno podporo nudi še Instrument za financiranje razvojnega sodelovanja, katerega glavni cilj je odprava revščine, a se lahko uporabi tudi za utrjevanje in podporo demokraciji v državah v razvoju.

V nekaterih primerih se lahko za podporo demokratičnim institucijam in civilni družbi uporabi instrument za prispevanje k stabilnosti in miru.

Evropski razvojni sklad, ki deluje zunaj proračuna EU, upravlja pa ga Evropska komisija, financira sodelovanje z afriškimi, karibskimi in pacifiškimi državami. Podobno kot instrument za razvojno sodelovanje se osredotoča na izkoreninjenje revščine, poleg tega pa prispeva k podpori demokraciji, pravni državi in dobremu upravljanju ter njihovemu utrjevanju.

Komisija je leta 2018 podala predlog o instrumentu za zunanje financiranje za obdobje 2021–2027, na podlagi katerega naj bi se evropski instrument za demokracijo in človekove pravice, evropski instrument sosedstva, instrument za razvojno sodelovanje, instrument za prispevanje k stabilnosti in miru ter evropski razvojni sklad združili v eno uredbo. Parlament je 27. marca 2019 v prvi obravnavi [sprejel](#) stališče o predlogu ter poudaril podporo demokraciji kot cilj zunanje pomoči EU in zahteval več finančnih sredstev za tematski program za človekove pravice in demokracijo. Pogajanja med institucijami še [potekajo](#).

Leta 2012 je začela delovati Evropska ustanova za demokracijo, ki deluje samostojno kot pravna oseba zasebnega prava, njen cilj pa je podpirati prizadevanja političnih subjektov in subjektov civilne družbe za demokratične spremembe z zagotavljanjem prilagojene finančne pomoči na hiter, fleksibilen in nebirokratski način, s posebnim poudarkom na vzhodnem in južnem sosedstvu EU. Upravni odbor ustanove sestavljajo predstavniki držav članic in institucij EU, med katerimi je največ devet poslancev Evropskega parlamenta, ter drugi strokovnjaki.

VLOGA EVROPSKEGA PARLAMENTA

Evropski parlament je kot edina institucija EU, ki jo državljani Unije izvolijo neposredno, močno zavezan spodbujanju trajnostne demokracije po svetu, kar je tudi poudaril v številnih resolucijah. Vsako leto sprejme resolucijo o človekovih pravicah in demokraciji v svetu ter politiki EU na tem področju, v kateri preučuje glavne izzive in dosežke pristopa EU k podpiranju demokracije ter daje priporočila za prihodnost.

Razvil je tudi vrsto orodij za neposredno [podporo demokraciji po svetu](#). Parlament ves čas sodeluje pri opazovanju volitev in si prizadeva za večjo legitimnost nacionalnih volilnih procesov, večje zaupanje javnosti v volitve in varstvo človekovih pravic. Vsako leto v tretje države na opazovanje volitev ali referendumov napoti več parlamentarnih delegacij. Delegacijo svojih poslancev lahko napoti v državo, če volitve potekajo na nacionalni ravni, če tamkajšnje oblasti povabijo EU ali Evropski parlament in če je na območju prisotna misija za daljši čas. Njegove delegacije so vedno del misije EU za opazovanje volitev ali misije za daljši čas v okviru Urada za demokratične institucije in



človekove pravice (ODIHR) pri Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE). Parlament sodeluje pri določanju in načrtovanju misij EU za opazovanje volitev, pa tudi pri spremljanju dogajanja po zaključeni misiji.

Da bi zagotovil celovit pristop k podpiranju demokracije, poleg opazovanja volitev izvaja dodatne dejavnosti, kot so predvolilne dejavnosti, spremljanje dogajanja po volitvah, ukrepi na področju človekovih pravic in pobude za pomoč parlamentarnemu delu. Posebno pozornost namenja državam jugovzhodne Evrope, ki se pripravljajo na pristop. Parlamentom zunaj meja EU pomaga krepiti institucionalno zmogljivost s konferencami in seminarji, skupnimi programi usposabljanja in študijskimi obiski za poslance in uradnike ter štipendijami za uslužbence parlamentov iz tretjih držav. Partnerskim parlamentom pomaga pri vključevanju človekovih pravic v zakonodajo in povezovanju s civilno družbo. Parlament prispeva h krepitvi zmogljivosti nosilcev demokratičnih sprememb, vključno z zagovorniki človekovih pravic, ter spodbuja svobodo medijev in neodvisno novinarstvo. Del tega pristopa so [nagrada Saharova za svobodo misli](#) in dejavnosti skupnosti prejemnikov nagrade Saharova. Program Simone Veil je posebej namenjen podpori političarkam in poslankam. Poleg tega zagotavlja podporo in strokovno znanje na področju mediacije in dialoga, in sicer s ciljnim dejavnostmi s partnerskimi parlamenti in mednarodnimi prireditvami, osredotočenimi na mediacijo in preprečevanje konfliktov. [Program za mlade politične voditelje](#) je ena od vodilnih pobud, ki naj bi spodbujala dialog in razumevanje med prihodnjimi voditelji zunaj EU ter tako prispevala h krepitvi zaupanja in miru. V [resoluciji](#) Evropskega parlamenta o gradnji zmogljivosti EU za preprečevanje konfliktov in mediacijo, sprejeti marca 2019, se priznava pomen mediacije in dialoga ter vlogo Parlamenta pri tem.

Skupina za podporo demokraciji in usklajevanje volitev daje politične smernice za različne dejavnosti Parlamenta. Sestavlja jo 16 poslancev Evropskega parlamenta, soprodsedujeta pa ji predsednika Odbora za zunanje zadeve in Odbora za razvoj. Skupina za podporo demokraciji in usklajevanje volitev odloča o misijah Evropskega parlamenta za opazovanje volitev in sprejme [letni delovni program](#) za druge dejavnosti. Leta 2020 je bilo za dejavnosti v podporo okrepljeni demokraciji ponovno potrjenih šest držav/regij, in sicer Ukrajina, Gruzija, Moldavija, Tunizija, Zahodni Balkan (kot prednostna regija) in Vseafriški parlament (kot prednostni regionalni parlament).

Marika Lerch
09/2020

